

TEZAURUL MONETAR DE LA FUREȘTI, JUDEȚUL ARGEȘ

Dragoș Măndescu*, Ioan-Andi Pițigoi**

Abstract

The paper presents a monetary hoard made up of Roman Republican and early Imperial denarii discovered by chance in the summer of 2020, with the metal detector, in a forest from Furești village (Dobrești commune) located in the hilly area of Argeș County. The discovery was followed by a test excavation, which revealed the existence in that place, on the top of the hill, of an ancient pathway used since prehistory and marked in the field by a row of tumulus graves dating back probably from the Bronze Age. The hoard, consisting of 25 denarii issued between 140-13 BC, is discussed in the context of the other archeological and numismatic findings of the micro-region, with which it has many similarities, such as the hoards from Cetățeni, Strâmba, Valea Neniei and Voinești.

Key words: Roman Republican denarii, hoard, Late Iron Age settlement, Argeș County, monetary circulation.

În numărul anterior al *Cercetărilor Numismatice* (XXVI, 2020), publicam un tezaur de denari romani descoperit în martie 2019, în majoritate cu detectorul de metale și completat în urma unui diagnostic arheologic intruziv, pe dealurile de la răsărit de satul Valea Neniei, comuna Priboieni, județul Argeș (Măndescu *et alii* 2020). La ceva mai mult de un an de la această descoperire (iulie 2020) și la mai puțin de 4 km către nord (Furești, comuna Dobrești, județul Argeș), un alt lot de monede de același fel cu cele de la Valea Neniei (denari romani republicani, cu excepția unei piese imperiale timpurii) era dat la iveală tot cu ajutorul detectorului de metale și tot de același descoperitor. Similitudinile dintre cele două situații ne-au dus inițial cu gândul că am putea avea de a face cu două loturi ale aceluiași tezaur, însă cercetările de teren ce au urmat au infirmat această prezumție, în mod evident fiind vorba de două tezaure distincte, chiar dacă extrem de apropiate cronologic și teritorial¹.

Ca și tezaurul de la Valea Neniei, cel de la Furești este alcătuit dintr-un lot inițial descoperit cu detectorul de metale și dintr-un lot recuperat în urma evaluării arheologice intruzive ce a urmat. La începutul lunii iulie 2020, domnii Mihai Carpo și Silviu-George Roșu descopereau cu ajutorul detectorului de metale 15 monede romane – 14 denari republicani (nr. 1, 3-5, 7-8, 12-13, 15, 17, 19, 21-23) și un denar imperial timpuriu (nr. 24) – „într-o pădure din comuna Beleți-Negrești, jud. Argeș”. Monedele au fost predate de

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

E-mail: dragos_mandescu@yahoo.com

** Muzeul Județean Argeș, Pitești.

E-mail: andi_piti66@yahoo.com

¹ Contribuția lui Dragoș Măndescu la acest articol a fost realizată în cadrul proiectului PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0090 („HiLands - Peisaje ascunse”), finanțat de Ministerul Cercetării și Inovării, CNCS-UEFISCDI.

descoperitori Direcției Județene pentru Cultură Argeș, de unde au fost preluate de Muzeul Județean Argeș și înregistrate în colecția numismatică².

După parcurgerea etapelor administrative și obținerea autorizației de cercetare în teren, am procedat la efectuarea unui diagnostic arheologic intruziv pe locul descoperirii celor 15 monede, cu scopul verificării existenței vestigiilor arheologice sau a oricărui tip de context în perimetrul respectiv. În demersul nostru, având în vedere necesitatea recuperării altor posibile monede din tezaur, am solicitat și am primit autorizarea folosirii detectorului de metale al instituției.

Autorii descoperirii ne-au condus în punctul respectiv, ocazie cu care am constatat că locul în care au fost găsite monedele este Pădurea Furească de pe Dealul Secăturile, deal ce desparte satul Furești, comuna Dobrești (la nord-vest), de satul Bujoi, comuna Bogați (la sud-est), la altitudinea de 416 m. Punctul descoperirii aparține teritorial de satul Furești, comuna Dobrești, foarte aproape de hotarul cu comuna Beleți-Negrești, dar și de cel cu comuna Bogați (Pl. 1). Terenul este împădurit cu specii de foioase, coborând în pantă accentuată către sud-sud-est, către o râpă ce constituie hotarul cu comuna vecină, Beleți-Negrești. La nord de locul găsirii monedelor trece drumul forestier utilizat în prezent și care asigură accesul dinspre satele Furești, comuna Dobrești (aflat la nord-vest) și Suseni, comuna Bogați (aflat la sud-est); acest drum forestier este o ramificație spre sud din DC 58. Pădurea este delimitată la vest de cursul de apă denumit Valea Mare (Pârâul Grecilor), afluent al Râului Cârcinov de pe partea stângă, iar la est de un torent anonim. Principalele puncte de reper sunt satul Furești, situat la 1.2 Km către nord-vest de locul descoperirii și râul Cârcinov, care curge la circa 1.4 Km către vest.

Conform descoperitorilor și a verificărilor la fața locului (urmele intervențiilor în teren pentru scoaterea monedelor erau încă evidente la data diagnosticului nostru), monedele nu au fost găsite grupat, ci răspândite pe o zonă aproximativ ovală, orientată nord-sud, cu diametrele de 3 x 2 m. Excepție a făcut o piesă (nr. 15), găsită izolat, la circa 8 m distanță către sud-vest. Toate monedele au fost găsite la adâncimi reduse, cuprinse între -0.1 și -0.3 m.

O perieghază amănunțită făcută în zona descoperirii nu a dus la evidențierea vreunei urme de amenajare de habitat, fortificație etc., întregul areal fiind împădurit. Există însă foarte bine marcat în teren (și pe planurile directe de tragere, de altfel), pe culmea pădurii, aproape de punctul în care monedele au fost găsite (la nord, est și vest de acesta), un grup de 17 tumuli ce se întind pe circa 500 m pe direcția nord-est-sud-vest (Pl. 2). Tumulii sunt unitari ca aspect, cu un diametru de circa 15-18 m și înălțimea de maximum 1 m. Zece dintre aceștia formează un șir evident, la vest de locul descoperirii tezaurului. Celelalte șapte movile alcătuiesc o grupare la nord și est de tezaur. Unul dintre tumulii din capătul sud-vestic al șirului este afectat de drumul forestier care îl suprapune parțial, iar un alt tumul din gruparea estică prezintă urmele unei intervenții masive în zona sa centrală (jaf?). Cel mai apropiat tumul față de punctul descoperirii monedelor se află la circa 30 m către nord-nord-est (Pl. 3). Atribuim prezumtiv acești tumuli epocii bronzului. Dispunerea lor aproximativ liniară pe coama pădurii pare a marca traseul unui drum de plai utilizat în preistorie, poate chiar joncțiunea a două trasee ce converg către punctul în care și tezaurul a fost găsit.

După cercetarea de suprafață, am executat un sondaj arheologic pe locul descoperirii monedelor. Pentru început, am trasat o secțiune de 10 x 2 m, orientată nord-nord-vest – sud-sud-est, amplasată pe pantă, la 4 m distanță către sud de marginea

² Adresăm mulțumiri domnilor Mihail Carpo (cel care a descoperit și tezaurul de la Valea Nenii) și Silviu-George Roșu pentru predarea monedelor Direcției Județene de Cultură Argeș și pentru ajutorul dezinteresat și eficient pe care ni l-au acordat pe durata cercetării de teren.

drumului forestier, jumătatea sudică a secțiunii suprapunând cea mai mare parte a urmelor intervențiilor făcute pentru scoaterea monedelor de către cei doi descoperitori. Ulterior, am extins sectorul sudic al acestei secțiuni atât către est cât și către vest, prin câteva casete adiacente, suprafața unitară cercetată însumând 42 m² (Pl. 4). Adâncimea la care săpătura a fost sistată a fost de -0.4 / -0.45 m, în stratul geologic (pământ brun-gălbui), fără ca vreo urmă de intervenție antropică să fie identificată.

Săpătura nu a confirmat vreo urmă de habitat sau alt context, solul fiind uniform, cu o nuanță brun-gălbuie (sol de pădure tipic), fără departajări de straturi și fără depuneri antropice. Câteva fragmente de lemn carbonizat au fost găsite în colțul de nord-est al suprafeței cercetate, la adâncimea de -0.16 m. Am căutat să înțelegem rostul acestor fragmente de lemn carbonizat și să determinăm posibila lor relație cu monedele găsite la mai puțin de 2 m distanță către sud. Au fost prelevate câteva fragmente pentru datare radiocarbon a acestor urme de lemn carbonizat, însă rezultatele obținute pe o probă reprezentativă (Poz-134492) au infirmat orice legătură cu epoca monedelor. Lemnul ars data dintr-o perioadă recentă (1674-1943, probabilitate de 95.4%), cel mai probabil din deceniile de la mijlocul sec. al XIX-lea.

Săpătura noastră a dus la descoperirea altor monede ce țin de lotul găsit cu detectorul de metale. În stratul unitar de sol de pădure, la adâncimea de -0.3 m, răspândite în sectorul sudic al secțiunii inițiale, au fost descoperiți trei denari romani republicani (nr. 6, 10, 20). În casetele adiacente, de-o parte și de alta a secțiunii inițiale, au fost descoperite răspândite alte șase monede (cinci denari romani republicani – nr. 2, 11, 14, 16, 18, și un denar din seria emisiunilor imperiale timpurii augusteice – nr. 25), la adâncimi reduse, cuprinse între -0.23 m și -0.35 m. O altă monedă republicană (nr. 9) a fost găsită izolat, la 3 m către vest de sectorul nordic al secțiunii inițiale, la -0.2 m adâncime, în urma procedurii la o scanare finală a suprafeței cu detectorul de metale. De asemenea, tot cu detectorul de metale, a fost descoperit un mic fragment dintr-un denar ce făcea parte din lotul inițial (nr. 5), la numai -0.05 m adâncime, la mai puțin de 1 m în afara capătului sudic al secțiunii (probabil din pământul aruncat din săpătură).

Prin urmare, în sondajul diagnosticului arheologic au fost descoperiți alți zece denari romani (nouă republicani și unul imperial timpuriu), precum și un fragment dintr-o monedă găsită anterior. Diagnosticul arheologic a întregit tezaurul găsit întâmplător, alcătuit acum din 25 de piese și a fost în măsură să furnizeze date importante despre condițiile, cronologia și contextul descoperirii.

Starea de conservare și integritatea monedelor din acest tezaur sunt foarte diferite. Unele dintre ele (în majoritate dintre cele mai vechi emisiuni) sunt tocite, intens circulate (nr. 1, 6, 8-9, 20), altele sunt numai ușor tocite (nr. 2-3, 7, 14, 17-18, 22), iar cele mai recente piese sunt aproape necirculate, cu detaliile perfect vizibile (nr. 10, 19, 21, 23, 24-25). Șapte monede sunt fragmentare, rupte sau tăiate din vechime (nr. 4-5, 12-13, 15-16, 22). O treime din piesele ce alcătuiesc lotul (opt monede – nr. 1, 9, 14-15, 17, 20-21, 23) prezintă o serie de mărci (diverse forme: X, □, F întors, I II, ○) și alte intervenții (câte două mici tăieturi) dispuse de fiecare dată, fără excepție, în zona centrală a aversului.

Legat de contextul descoperirii, considerăm că tezaurul nu a fost îngropat, depus sau ascuns în cadrul unei așezări, fortificații sau altei forme de habitat. Prezența lui în Pădurea Furească se leagă de drumul de plai ce a fost utilizat încă din preistorie, cum lasă să se înțeleagă șirul de tumuli din epoca bronzului ce îl mărginesc, și care a funcționat, cum se vede, și în perioada protoistorică. Drumul forestier actual, care probabil suprapune în cea mai mare parte sectorul de drum cu origini preistorice, îi prelungește funcționalitatea până astăzi. Avem de a face cu un tezaur monetar legat tocmai de acest sector de drum de plai, pierdut sau ascuns de posesorul său (membru al

unea din comunitățile geto-dacice din zonă), în condiții necunoscute, cândva către ultimul deceniu al erei vechi (după ultima monedă, Octavian Augustus, 13 a.Chr.).

Tezaurul de la Furești contribuie la completarea peisajului arheologic al celei de-a doua epoci a fierului în zona de dealuri situată la circa 20 km est de Pitești. În acest micro-areal al bazinului Cărcinovului, descoperirile (în special de factură monetară) ce trebuie atribuite culturii geto-dacice clasice sunt abundente: monede autohtone la Beleți, Dobrești și Priboieni, monede Macedonia Prima și Thasos la Bogați și Suseni, emisiuni Dyrrachium la Priboieni, așezare cu denari romani republicani și imperiali timpurii la Valea Neniei (Măndescu *et alii* 2020 66-67, pl. 5/2). Cu toate acestea, un centru geto-dacic cu adevărat important în zonă, în jurul căruia ar putea gravita toate aceste descoperiri, încă lipsește din repertoriul arheologic.

Acest tezaur se adaugă grupului relativ compact de tezaure monetare romane ce se încheie cu emisiuni augusteice, înșiruite pe o distanță de circa 40 km de-a lungul văilor Cărcinovului (Valea Neniei) și Dâmboviței (Voinești, Strâmba și Cetățeni) (Pl. 5), a cărui importanță am subliniat-o recent (Măndescu *et alii* 2020 67-69). Tezaurul de la Furești, cu cea mai târzie piesă emisă în anul 13 a.Chr. (nr. 25, Pl. 7/25) nu face altceva decât să întărească relevanța acestui nucleu de descoperiri extrem de clar patricularizat prin apropierea cronologică a ultimei monede: 16 a.Chr. la Voinești, 13 a.Chr. la Cetățeni și Valea Neniei (Știrbu 1978 90, nr. 4; Mitrea, Rosetti 1974 32, nr. 124, pl. 6/124; Măndescu *et alii* 2020 65, nr. 17, pl. 4/17) și 11/9 a.Chr. la Strâmba (Mitrea 1958 144, nr. 211, pl. 12/211). Cu aceste ultime monede grupate compact în intervalul a numai câtorva ani (din 16 a.Chr. până în 11/9 a.Chr.), trei dintre ele (denarii finali de la Cetățeni, Valea Neniei și Furești) emise în același an 13 a.Chr., ba chiar, în două din cele trei cazuri (Cetățeni și Valea Neniei), aparținând aceleiași emisiuni augusteice bătute de magistratul Antistius Reginus (RIC 410, pl. 4, fig. 17), tezaurele monetare de pe văile apropiate ale Dâmboviței și Cărcinovului par să-și fi avut obârșia într-o sursă comună și să fi luat calea acestor ținuturi geto-dace din dealurile înalte ale Munteniei în aceleași împrejurări.

Nu mai revenim asupra întregii argumentații, discuția în această problemă fiind făcută recent, la momentul publicării tezaurului de la Valea Neniei (Măndescu *et alii* 2020 66-69), iar datele nu s-au schimbat de la un an la celălalt. Ba mai mult, după cum constatăm cu acest nou tezaur, argumentarea concluziilor către care ne îndreptăm cu acel prilej nu numai că nu a fost temperată, ci chiar capătă o relevanță sporită. Să spunem doar că ne străduiam atunci să contribuim la creionarea a trei factori considerați răspunzători de apariția la nord de Dunăre a acestui „val” târziu de loturi monetare încheiate cu emisiuni augusteice, un fenomen episodic, rupt de trendul obișnuit până atunci și bine individualizat în tabloul general al tezaurelor de denari romani răspândite în teritoriul dacic, total din care nu reprezintă mai mult de 15% (Preda 1998 287, 320; Lockyear 1996 388, fig. 14.1; Părpăuță 2006 140): evenimente militare de felul campaniilor romane la nord de fluviu, plăți sau stipendii acordate de romani pentru securizarea liniei Dunării sau pentru obținerea unor „favoruri” armate sau atitudini binevoitoare din partea șefilor locali și unele evenimente politice importante ale vremii, precum restaurarea Regatului Odris, de care tot romanii au fost responsabili (Măndescu *et alii* 2020 69-71).

Scenariile agreate de noi se înscriu în strădania comună a mai multor generații de numismați și arheologi ai celei de-a doua epoci a fierului, depusă în încercarea descălcării ițelor afluxului imens de denari romani în Dacia pre-romană. Ultima situație statistică, raportată la nivelul anului 2006 (26842 piese descoperite în 582 puncte – Părpăuță 2006 138) este, cu siguranță, sensibil depășită astăzi, după ce utilizarea detectoarelor de metale a căpătat proporțiile cunoscute.

Principalele direcții de interpretare a acestei problematici prinseseră deja contur cu cinci decenii în urmă, în anii '70 ai secolului trecut, pe căile deschise atunci continuând să se avanseze constant, acumulându-se astăzi un număr uriaș de

contribuții. Ne limităm aici a marca doar „bornele” reprezentate de punctele de plecare în această dezbateră. Afluxul de monedă romană la nord de Dunăre a fost explicat în primul rând din perspectivă comercială, cantitatea impresionantă de denari dând măsura „volumului de produse dacice *cumpărate* (s.n.) de negustori în teritoriile carpato-dunărene spre a fi transportate în Imperiu” (Glodariu 1974 93-99). La volumul general al resurselor naturale și al produselor dacice „tradiționale” prețuite la export (sare, aur, grâne, lemn, vite, piei, blănuri, lână, miere, ceară – Glodariu 1977 105-109), s-a adăugat o componentă particulară, anume tranzacționarea sclavilor (Crawford 1977). Alte opinii considerau drept surse primordiale de acumulare de monedă romană mercenariatul și campaniile de jaf ale dacilor la sudul Dunării, în teritoriile stăpânite sau controlate de Republica Romană (Chițescu 1971a). După descoperirea unor ștanțe monetare ce redau aversul și reversul unor emisiuni romane în situri geto-dacice, s-a pus tot mai pregnant problema denarilor imitați produși local (Chițescu 1971b).

Dintre toate aceste construcții teoretice, cea mai viguroasă critică din partea literaturii noastre de specialitate a întâmpinat-o cea privitoare la comerțul cu sclavi, practic fiecare numismat sau arheolog român cu preocupări în acest domeniu simțindu-se dator să răspundă la un moment dat, mai ferm sau mai voalat, interpretării propuse de Michael Crawford. În această opoziție aproape generalizată ar trebui să vedem mai degrabă reflexia unui anumit trend ideologic specific epocii, ale cărui consecințe puteau merge până la anularea sau obturarea evidențelor istoriografice (Herodot 5.6.1) și epigrafice ce demonstau că mult înainte de instaurarea dominației romane în zona pontică, aceasta (incluzând aici și Dunărea de Jos) își câștigase deja reputația unui „rezervor remarcabil” de sclavi pentru lumea mediteraneeană (Avram 2007 241; v. și Scheidel 2011 309-310).

Întorcându-ne la tezaurul nostru și punându-l în balanță cu prețurile destul de însemnate practicate pe piața de sclavi în perioada imperială timpurie, așa cum puținele date avute la îndemână (și nu întotdeauna dintre cele mai certe) permit astfel de estimări (Scheidel 2005), constatăm că valoarea unui singur sclav s-ar fi ridicat cu mult peste cei 25 de denari. Chiar dacă prețul sclavilor, fluctuant oricum, ar fi înregistrat tocmai atunci scăderi semnificative, ca nu de puține ori pe durata Republicii (Scheidel 2005 15-16, nota 52), tezaurul discutat aici, prin cantitatea modestă de monedă ce-l alcătuia, tot s-ar fi dovedit inadecvat pentru a juca vreun rol pe această piață.

De altfel, această consistență în general redusă a tezaurilor de la nord de Dunăre ce se încheie la Augustus, a fost evidențiată încă de acum 25 de ani, nu mai puțin de o treime din descoperiri fiind alcătuite din loturi mici de denari, sub 30 de piese (Lockyear 1996 234-246, 388-389, fig. 14/1). Acestui „standard” i se subordonează nu numai tezaurul de la Furești, cu cele 25 de piese ale sale, ci și cel apropiat de la Valea Neniei, alcătuit dintr-un lot la fel de redus cantitativ (17 denari). Totuși, cantitatea monedelor din aceste loturi contemporane poate fluctua mult, și chiar pe spații mici. De exemplu, raportate la tezaurul ce face obiectul materialului de față, cel de la Voinești (94 denari recuperați) este de patru ori mai mare, cel de la Cetățeni de cinci ori (127 denari), iar cel de la Strâmba număra de nouă sau chiar de zece ori mai multe monede (215 denari recuperați dintr-un total de circa 250).

Problema dacă aceste loturi de denari ce se închid cu monede de la Augustus, multe din ele cu o consistență redusă, ar putea fi legate de anumite servicii din sfera militară furnizate de autohtonii nord-dunăreni noii forțe ce se impunea tot mai autoritar la Dunărea de Jos, rămâne deschisă.

Deși este dificil, dacă nu imposibil, de reconstituit sau măcar de estimat valoarea monetară reală a serviciilor de mercenariat pe care populațiile barbare cu care intrau în contact le puteau pune la dispoziția romanilor în anumite împrejurări, am

putea recunoaște în aceste loturi de denari fracțiuni de stipendium. Cele mai adecvate valori la care astfel de proporții pur teoretice ar fi de raportat rămân deocamdată veniturile anuale ale auxiliarilor (trei stipendia), situate între 750 sesterți (187.5 denari) și 900 sesterți (225 denari), sau chiar ceva mai mult (Alston 1994 119, 122), cu care erau plătiți miles, respectiv eques cohortis în perioada de debut a Principatului (Speidel 2009 357, 359, 380, tabelele 3 și 7; Speidel 2014 56, tabelul 1).

Nu trebuie omis că în astfel de calcule trebuie ținut seama și de reținerile de diversă natură, care cântăreau ușor 40%, putând ajunge chiar și până la 75%, din plata anuală a unui soldat obișnuit din armata romană (Speidel 2009 359-360; Alston 1994 121, pentru reținerile privind hrana cailor; Duch 2017 86), rețineri dintre care măcar cea pentru hrana zilnică e de bănuț că se aplica și mercenarilor. Cu atât mai mult serviciile militare pe care le-ar putea reflecta loturile nord-dunărene de denari ar spori în consistență.

Elementul definitoriu constitutiv al acestor loturi monetare, denarul în sine, este un alt indiciu important. Chiar dacă valorile stipendia erau exprimate în sesterți, denarul a fost menținut întotdeauna drept unitatea de bază a plăților serviciilor militare (Speidel 2014 55). Prin urmare, argintul (și nu bronzul) a constituit mereu, începând cu mijlocul sec. II a.Chr. (Wolters 2000-2001 579-581, 587), „materia primă” ce lua calea plăților cu care Roma își recompensa oamenii de arme.

CATALOG

1. C. Valerius C. f. Flaccus, denar republican, Roma, 140 a.Chr.

AR, ↓, 3.00 g, 18 mm, RRC 228/2. Pl. 6, Fig. 1.

Av. Capul Romei spre dreapta purtând coif înaripat, X în spate, cerc perlat. Două tăieturi dispuse paralel pe coiful Romei.

Rv. Victoria înaripată galopând în bigă spre dreapta, deasupra FLAC, sub cai C•VAL•CF scris în ligatură, în exergă ROMA.

Stare de conservare: tocită, urme de lovituri din vechime pe avers.

2. Q. Fabius Labeo, denar republican, Roma, 124 a.Chr.

AR, ↘, 3.64 g, 19 mm, RRC 273/1. Pl. 6, Fig. 2.

Av. Capul Romei spre dreapta purtând coif înaripat, ROMA. în spate, LABEO în față, X sub bărbie, cerc perlat.

Rv. Jupiter în cvadrigă, spre dreapta, provă dedesubt, în exergă Q•FABI, cerc perlat.

Stare de conservare: ușor tocită, circulată.

3. Claudius Apius Pulcher, denar republican, Roma, 110-109 a.Chr.

AR, →, 3.59 g, 16 mm, RRC 300/1. Pl. 6, Fig. 3.

Av. Capul Romei spre dreapta purtând coif înaripat, cerc perlat.

Rv. Victoria înaripată galopând în bigă spre dreapta, C PVLCHER în exergă.

Stare de conservare: tocită în dreptul numelui magistratului.

4. Fragment neidentificabil, denar republican, tipologia capul Romei – Victoria în cvadrigă, Roma, bătută între 144-101 a.Chr.

AR, ↑, 1.71 g, 15x10 mm. Pl. 6, Fig. 4.

Av. Capul Romei spre dreapta purtând coif înaripat.

Rv. Victoria înaripată galopând spre dreapta în cvadrigă.

Stare de conservare: fragmentară (două bucăți), tăiată din vechime, circulată, se mai păstrează aproximativ jumătate din monedă.

5. M. Lucilius Rufus, denar republican, Roma, 101 a.Chr.
AR, →, 2.7 g, 15x10 mm, RRC 324/1. Pl. 6, Fig. 5.
Av. Capul Romei spre dreapta purtând coif înaripat, înscris într-o ghirlandă de lauri.
Rv. Victoria înaripată galopând în bigă spre dreapta, ținând în mâini hățurile și un bici, deasupra RVF, lipsește exerga cu legenda M•LVCILI.
Stare de conservare: fragmentară (două fragmente), tăiată din vechime și ruptă modern?
Se mai păstrează aproximativ jumătate din moneda originală.
6. D. Iunius Silanus, denar republican, Roma, 91 a.Chr.
AR, →, 3.60 g, 15x17 mm, RRC 337/3. Pl. 6, Fig. 6.
Av. Capul Romei spre dreapta purtând coif înaripat spre dreapta, reprezentat schematic, cerc perlat. Două mici tăieturi dispuse paralel pe coiful Romei.
Rv. Victoria înaripată galopând în bigă spre dreapta ținând hățurile în mâini, legenda din exergă D•SILANVS•L•F ROMA complet ilizibilă.
Stare de conservare: foarte uzată, formă ușor ovală. Monedele lui Silanus sunt în general defectuos bătute, cu formă ușor ovală.
7. Caius Vibius C. f. Pansa, denar republican, Roma, 90 a.Chr.
AR, ↓, 3.62 g, 20 mm, RRC 342/5b. Pl. 6, Fig. 7.
Av. Capul laureat al lui Apollo spre dreapta, PANSA în spate, abia lizibile două cornucopia sub bărbie, cerc perlat.
Rv. Minerva galopând în cvadrigă spre dreapta, în mâini ține hățurile și sulită, C•VIBIVS C•F• în exergă, cerc perlat.
Stare de conservare: urme de tocire în partea inferioară a aversului și în cea superioară a reversului.
8. C. n. Cornelius Lentulus Clodianus, denar republican, Roma, 88 a.Chr.
AR, ↖, 3.36 g, 18 mm, RRC 345/1. Pl. 6, Fig. 8.
AV: Capul lui Marte spre dreapta purtând coif corintic, sulită în spate, cerc perlat.
RV: Victoria înaripată galopând în bigă spre dreapta, în mâini ține hățurile și o cunună de lauri, CN•LENTVL în exergă, cerc perlat.
Stare de conservare: tocită, batere descentrată.
9. Vergilius, Gargilius și Ogulnius, denar republican, Roma, cca. 86 a.Chr.
AR, ↓, 3.22 g, 20mm, RRC 350A/2. Pl. 6, Fig. 9.
Av. Capul lui Apollo spre dreapta purtând cunună din frunze de stejar, fulger dedesubt, cerc perlat. Marcă în formă de F întors pe obrazul lui Apollo.
Rv. Jupiter galopând în cvadrigă spre dreapta, în mâini ține hățurile și un fulger, sub cai un sgraffito din epocă sub formă de lambda (Λ), cerc perlat.
Stare de conservare: revers tocit, mică ruptură în flan.
10. Q. Antonius Balbus, denar republican serat, Roma? sau monetărie mobilă din timpul războiului cu Sulla, 83-82 a.Chr.
AR, ↓, 4.00 g, 18 mm, RRC 364. Pl. 6, Fig. 10.
Av. Capul laureat al lui Jupiter spre dreapta, în spate, în spate SC.
Rv. Victoria galopând în cvadrigă spre dreapta, în mâini ține cunună de lauri și frunză de palmier, dedesubt C, în exergă Q•ANTO•BALB PR scris în ligatură, cerc perlat.
Stare de conservare: bună, detalii perfect vizibile.
11. C. Marius C.f. Capito, denar republican serat, Roma, 81 a.Chr.

AR, ←, 2.94 g, 15x20 mm, RRC 378/1a. Pl. 6, Fig. 11.

Av. Bustul drapat al lui Ceres spre dreapta, C APIT•XIII.

Rv. Persoană care ară pământul cu un plug tras de doi boi, MARCI C•F în exergă.

Stare de conservare: ruptă în momentul descoperirii.

12. A. Postumius A.f. Sp. n. Albinus, denar republican seraf, Roma, 81 a.Chr.

AR, ↓, 2.77 g, 12x18 mm, RRC 372/1. Pl. 6, Fig. 12.

Av. Bustul drapat al Diane spre dreapta, tolbă și arc pe umeri, deasupra bucranium (cap de bovid).

Rv. Personaj în togă spre stânga, în mână ține un aspergilium deasupra unui altar aprins, în dreapta S•N• ALBIN, lipsesc legenda A•POST• A•F• și taurul din stânga unde moneda este ruptă, cerc perlat.

Stare de conservare: ruptă din vechime, se mai păstrează doar jumătate din monedă.

13. C. Naevius Balbus, denar republican seraf, Roma, 79 a.Chr.

AR, →, 1.53 g, 18x12 mm, RRC 382/1b. Pl. 7, Fig. 13.

Av. Capul cu diademă al lui Venus spre dreapta, S•C în spate.

Rv. Victoria înaripată galopând în trigă spre dreapta, legenda din exergă C•NÆ•BALB ilizibilă.

Stare de conservare: ruptă din vechime, se mai păstrează doar jumătate din monedă.

14. Tiberius Claudius Nero, denar republican seraf, Roma, 79 a.Chr.

AR, ↙, 3.77 g, 18 mm, RRC 383/1. Pl. 7, Fig. 14.

Av. Bustul Diane spre dreapta cu părul strâns în coc și tolbă de săgeți pe umăr, SC în față, cerc perlat. Marcă în formă de √ pe obrazul Diane.

Rv. Victoria înaripată galopând în bigă spre dreapta, în mâini ține hățurile și o frunză de palmier CXIII dedesubt, în exergă TI•CLAVD•TI•FAP•N.

Stare de conservare: ușor tocită.

15. L. Aemilius Lepidus Paullus, denar republican, Roma, 62 a.Chr.

AR, ↓, 3.06 g, 18 mm, RRC 415/1. Pl. 7, Fig. 15.

Av. Bustul drapat al Concordiei purtând diademă, orientat spre dreapta, împrejur legenda PAVLLVS•LEPIDVS•CONCORDIA scrisă cu litere globulare, cerc perlat. Marcă în formă de X pe obrazul Concordiei.

Rv. Personaj în togă în dreapta (figura lui Aemilius Lepidus Paullus), tropaeum în centru, în stânga trei captivi simbolizând pe regele macedonean Perseu și pe fiii săi, deasupra TER, în exergă PAVLLVS, cerc perlat.

Stare conservare: ruptă din vechime, lipsește aproximativ un sfert din monedă.

16. L. Cassius Longinus, denar republican, Roma, 60 a.Chr.

AR, ↓, 2.55 g, 15x20 mm, RRC 413/1. Pl. 7, Fig. 16.

Av. Capul Vestei spre stânga purtând văl.

Rv. Bărbat îmbrăcat în togă aruncând o tabletă într-o cistă, în dreapta LONGINI IIV, cerc perlat.

Stare de conservare: ruptă din vechime, lipsește aproximativ un sfert din monedă.

17. M. Nonius Sufenas, denar republican, Roma, 59 a.Chr.

AR, ↓, 3.73 g, 18 mm, RRC 421/1. Pl. 7, Fig. 17.

Av. Capul lui Saturn cu barbă și păr împletit spre dreapta, în spate harpă și o piatră conică, S•C în stânga sus, SVFENAS în dreapta, cerc perlat. Marcă rotundă pe obrazul lui Saturn și două tăieturi la baza gâtului.

Rv. Roma spre stânga stând deasupra unei grămezi de arme, în mână un sceptru și o spadă, în spate Victoria înaripată încoronând-o cu o cunună de lauri, C•F• SEX•NONI, în exergă, cerc perlat.

Stare de conservare: ușor tocită, batere descentrată a aversului.

18. Iulius Caesar, denar republican, monetărie mobilă în Galia, 49-48 a.Chr.

AR, ↑, 3.43 g, 16 mm, RRC 443/1. Pl. 7, Fig. 18.

Av. Elefant spre dreapta călcând peste un carnix (trompetă galică), CAESAR în exergă, cerc perlat.

Rv. Embleme pontificale, apex, topor, simpulum, stropitoare, cerc perlat.

Stare de conservare: ușor tocită, batere descentrată a aversului.

19. Iulius Caesar, denar republican, monetărie mobilă în Hispania, 49-48 a.Chr.

AR, →, 3.66 g, 17 mm, RRC 468/1. Pl. 7, Fig. 19.

Av. Capul lui Venus spre dreapta purtând diademă și colier, Cupidon pe umărul stâng.

Rv. Galia stând spre stânga și captiv (Vercingetorix) dezbrăcat spre dreapta, legați de un tropaeum cu două sulite, două scuturi ovale, coif, cuirasă și două carnix (trompete galice), CAESAR în exergă, cerc perlat.

Stare de conservare: detalii perfect vizibile, batere descentrată a reversului.

20. Iulius Caesar, L. Aemilius Buca magistrat monetar, denar republican, Roma, 44 a.Chr.

AR, ↓, 3.37 g, 17 mm, RRC 480/4. Pl. 7, Fig. 20.

Av. Capul laureat al lui Caesar spre dreapta, CAESAR IM în dreapta, în stânga abrevierea Pontifex Maximus PM despărțit de o semilună, marcă în formă de X pe gât, încadrată de două mici incizii, cerc liniar.

Rv. Venus stând spre stânga cu o Nike și sceptru în mâini L• AEMILIVS BVCA împrejur, cerc perlat.

Stare de conservare: tocită.

21. Marcus Antonius și Octavian Augustus, M. Barbatius Pollio magistrat monetar, denar republican, monetărie incertă (cel mai probabil Ephesus), 41 a.Chr.

AR, ↑, 3.64 g, 17 mm, RRC 517/2. Pl. 7, Fig. 21.

Av. Capul nelaureat al lui Marcus Antonius spre dreapta, două tăieturi adăugate ulterior pe obrazul lui Marcus Antonius sub forma literelor ΙΠ, împrejur legenda M ANT IMP AVG III R P C M BARBAT, cerc perlat.

Rv. Capul nelaureat al lui Octavian Augustus spre dreapta, împrejur legenda CAESAR IMP PONT III VIR RPC, cerc perlat

Stare de conservare: bună, detalii perfect vizibile.

22. T. Sempronius Graccus, denar republican, Roma, 40 a. Chr. (Pl. 7/22)

AR, ↖, 3.51 g, 20 mm, RRC 525/3. Pl. 7, Fig. 22.

Av. Capul laureat al lui Caesar spre dreapta, cerc perlat.

Rv. Acvilă în zbor între vexillum în stânga, plug și decempeda (unitate de măsurat lungimea de 10 picioare), TI SEMPRONIVS deasupra, GRACCVS dedesubt, S•C în câmp, cerc perlat.

Stare de conservare: ruptură în flan, ușor tocită pe margine.

23. Octavian Augustus, denar imperial, Brundisium sau Roma, 32-29 a.Chr.

AR, ↑, 3.41 g, 20 mm, RIC Augustus 252. Pl. 7, Fig. 23.

Av. Capul nelaureat al lui Octavian Augustus spre dreapta, cerc perlat. Două mici tăieturi din epocă în spatele capului lui Octavian.

Rv. Pax spre stânga ținând în mâini ramură de măslin și cornucopia, în stânga CAESAR, în dreapta DIVI F, cerc perlat.

Stare de conservare: detalii perfect vizibile.

24. Octavian Augustus, denar imperial, Colonia Patricia, 19 a.Chr.

AR, ↓, 3.62 g, 16 mm, RIC Augustus 77a. Pl. 7, Fig. 24.

Av. Capul nelaureat al lui Octavian Augustus spre dreapta, CAESAR în stânga, AVGVSTVS în dreapta.

Rv. OB CIVIS SERVATOS scris pe trei rânduri și încadrat într-o cunună de frunze de stejar.

Stare de conservare: aproape necirculată.

25. Octavian Augustus, denar imperial, C. Marius C.f. Tromentina magistrat monetar, Roma, 13 a.Chr.

AR, ↘, 3.73 g, 17 mm, RIC Augustus 401. Pl. 7, Fig. 25.

Av. Capul nelaureat al lui Octavian Augustus spre dreapta, AVGVSTVS DIVI F, cerc laureat.

Rv. Octavian Augustus spre stânga purtând vâl și togă, simpulum în mâna dreaptă C•MARIVS C•F• TRO• III• VIR• împrejur.

Stare de conservare: necirculată, detalii perfecte, monedă foarte rară.

Bibliografie

- Alston 1994 – R. Alston, *Roman Military Pay from Caesar to Diocletian*, în JRS 84, 1994, pp. 113-123.
- Avram 2007 – A. Avram, *Some Thoughts about the Black Sea and the Slave Trade before the Roman Domination (6th-1st centuries BC)*, în V. Gabrielsen și J. Lund (eds.), *The Black Sea in Antiquity: Regional and Interregional Exchanges*, Aarhus, 2007, pp. 239-251.
- Chițescu 1971a – M. Chițescu, *Câteva tezaure monetare romane din Moldova*, în Carpica 4, 1971, pp. 159-166.
- Chițescu 1971b – M. Chițescu, *Copii și imitații de denari romani republicani în Dacia*, în MA 3, 1971, pp. 209-257.
- Crawford 1977 – M. Crawford, *Republican denarii in Romania: the suppression of piracy and the slave trade*, în JRS 67, 1977, pp. 117-124.
- Duch 2017 – M. Duch, *Economic Role of the Roman Army in the Province of Lower Moesia (Moesia Inferior)*, Gniezno, 2017.
- Glodariu 1977 – I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974.
- Lockyear 1996 – K. Lockyear, *Multivariate Money. A statistical analysis of Roman Republican coin hoards with special reference to material from Romania*, Doctoral Thesis, University of London, 1996.
- Măndescu et alii 2020 – D. Măndescu, I.-A. Pițigoi, I. Dumitrescu, M. Păduraru, *Tezaurul monetar de la Valea Neniei, județul Argeș*, în CN 26, 2020, pp. 61-80.
- Mitrea 1958 – B. Mitrea, *Legături comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu Republica romană, reflectate în descoperiri monetare (Tezaurul de la Strâmba, r. Târgoviște)*, în SCN 2, 1958, pp. 123-238.
- Mitrea, Rosetti 1974 – B. Mitrea, D. V. Rosetti, *Date noi cu privire la tezaurul de la Cetățeni, Muscel*, în SCIVA 25, 1974, 1, pp. 19-33.
- Părpăuță 2006 – T. Părpăuță, *Moneda în Dacia preromană*, Iași, 2006.
- Preda 1998 – C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998.
- RIC – C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, Londra, 1984.
- RRC – M. H. Crawford, *Roman Republican Coinage*, New York, 1991.
- Scheidel 2005 – W. Scheidel, *Real Slave Prices and the Relative Cost of Slave Labor in the Greco-Roman World*, în Ancient Society 35, 2005, pp. 1-17.
- Scheidel 2011 – W. Scheidel, *The Roman Slave Supply*, în K. Bradley și P. Cartledge (eds.), *The Cambridge World History of Slavery*, I, Cambridge, 2011, pp. 287-310.
- Speidel 2009 – M. A. Speidel, *Roman army pay scales*, în M. A. Speidel, *Heer und Heerschaft im Römischen Reich der Hohen Kaiserzeit*, Stuttgart, 2009, pp. 349-380.
- Speidel 2014 – M. A. Speidel, *Roman army pay scales revisited: responses and answers*, în M. Reddé (ed.), *De l'or pour les braves! Soldes, armées et circulation monétaire dans le monde romain. Actes de la table ronde organisée par l'UMR 8210 (AnHiMa) à l'Institut national d'histoire de l'art (12-13 septembre 2013)*, Bordeaux, 2014, pp. 53-62.
- Știrbu 1978 – C. Știrbu, *Noi tezaure monetare intrate în patrimoniul Muzeului de Istorie al R. S. România*, în CN 1, 1978, pp. 89-92.
- Wolters 2000-2001 – R. Wolters, *Bronze, silver or gold? Coin finds and the pay of the Roman army*, în Zephyrus 53-54, 2000-2001, pp. 579-788.

Explicația planșelor / Explanation of the plates

Planșa 1 – Furești, comuna Dobrești, județul Argeș-„Pădurea Furească”. Locul descoperirii tezaurului.
Plate 1 – Furești, Dobrești commune, Argeș County-„Furească Forest”. The spot where the hoard was found.

Planșa 2 – Imagine satelitară de detaliu cu marcarea locului descoperirii tezaurului (punct roșu) și a tumulilor din epoca bronzului (puncte galbene).

Plate 2 – Detailed satellite image marking the spot where the hoard was found and the Bronze Age barrows (yellow dots).

Planșa 3 – Locul descoperirii tezaurului (la stânga) și tumulul cel mai apropiat (la dreapta). Cele două puncte sunt despărțite de drumul forestier. Vedere dinspre sud-sud-est.

Plate 3 – The spot where the hoard was found (on the left) and the nearest barrow (on the right). The two places are separated by the forest road. View from the South-Southeast.

Planșa 4 – Planul săpăturilor din cadrul diagnosticului arheologic intruziv (august 2020). Linia punctată albastră (a) – zona monedelor descoperite inițial (iulie 2020), cu detectorul de metale. Linia continuă neagră (b) – limita suprafeței cercetate arheologic. Cu punct roșu – monedele descoperite în săpătura arheologică. Numerele corespund celor din catalog.

Plate 4 – The plan of the intrusive archaeological diagnosis' excavation (August 2020). Blue dotted line (a) – the area of the coins initially discovered (July 2020), with the metal detector. Black continuous line (b) – the outline of the archaeological excavations. Red dots - coins discovered in the archaeological excavation. The numbers correspond to those in the catalogue.

Planșa 5 – Răspândirea tezaurelor de denari romani ce se încheie cu emisiuni augusteice, pe valea Dâmboviței superioare și pe cea a Cârcinovului: 1. Cetățeni, 2. Furești, 3. Strâmba, 4. Valea Neniei, 5. Voinești.

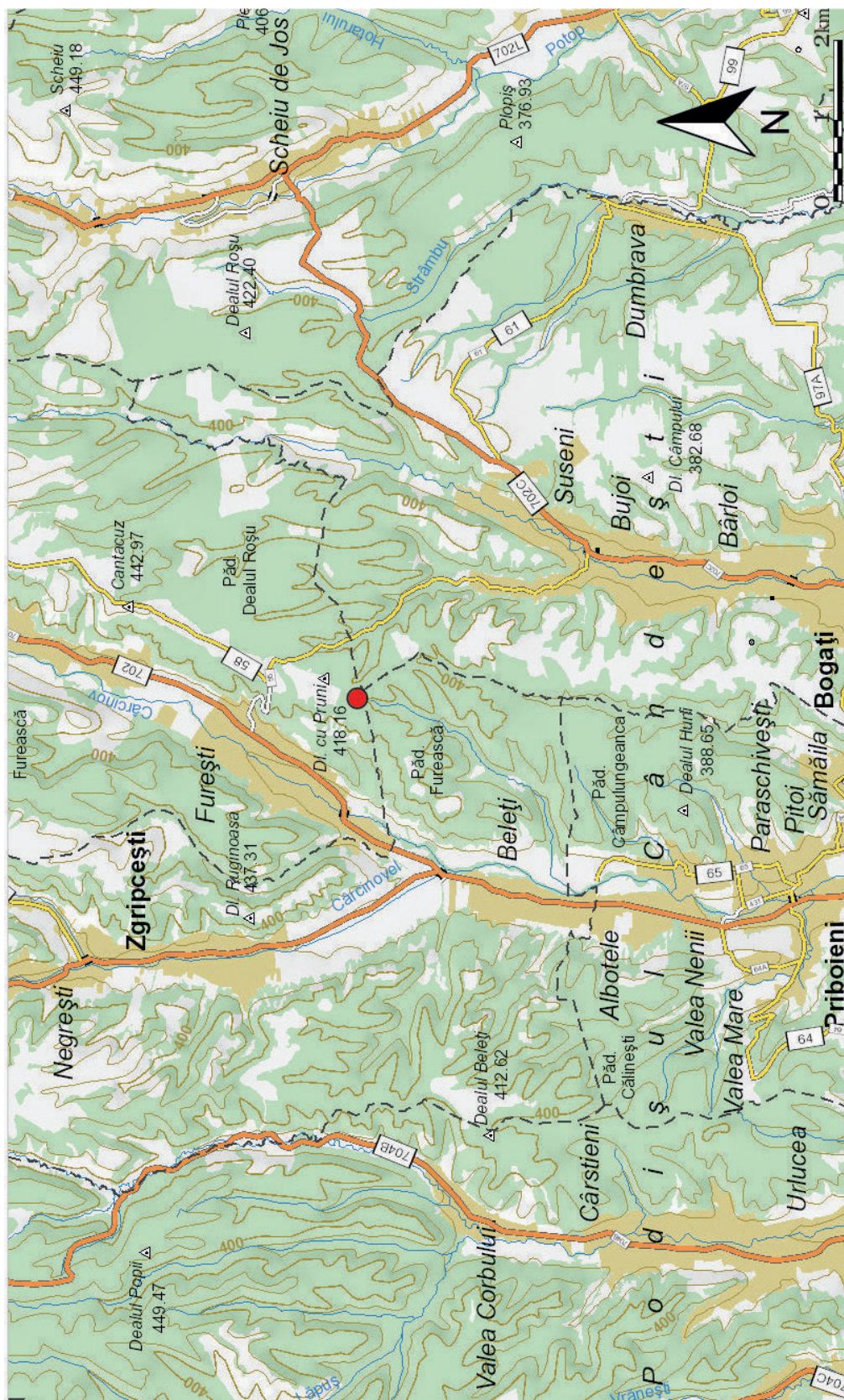
Plate 5 – The spreading area of the Roman denarii hoards ending with Augustus' issues, on the upper Dâmbovița and Cârcinov valleys: 1. Cetățeni, 2. Furești, 3. Strâmba, 4. Valea Neniei, 5. Voinești.

Planșa 6 – Tezaurul monetar de la Furești, jud. Argeș (monedele nr. 1-12).

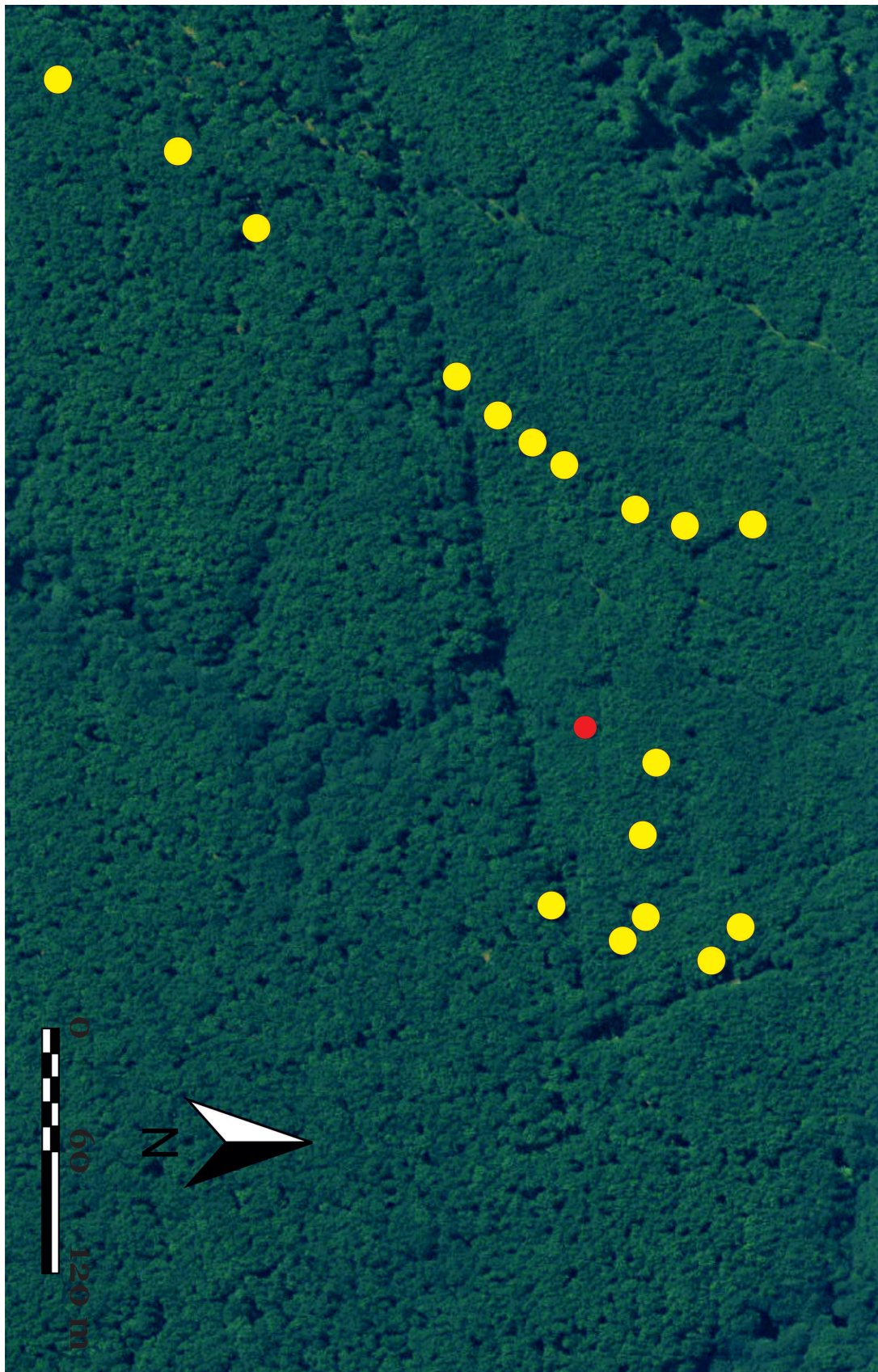
Plate 6 – The monetary hoard from Furești, Argeș County (the coins nos. 1-12).

Planșa 7 – Tezaurul monetar de la Furești, jud. Argeș (monedele nr. 13-25).

Plate 7 – The monetary hoard from Furești, Argeș County (the coins nos. 13-25).

Planșa 1

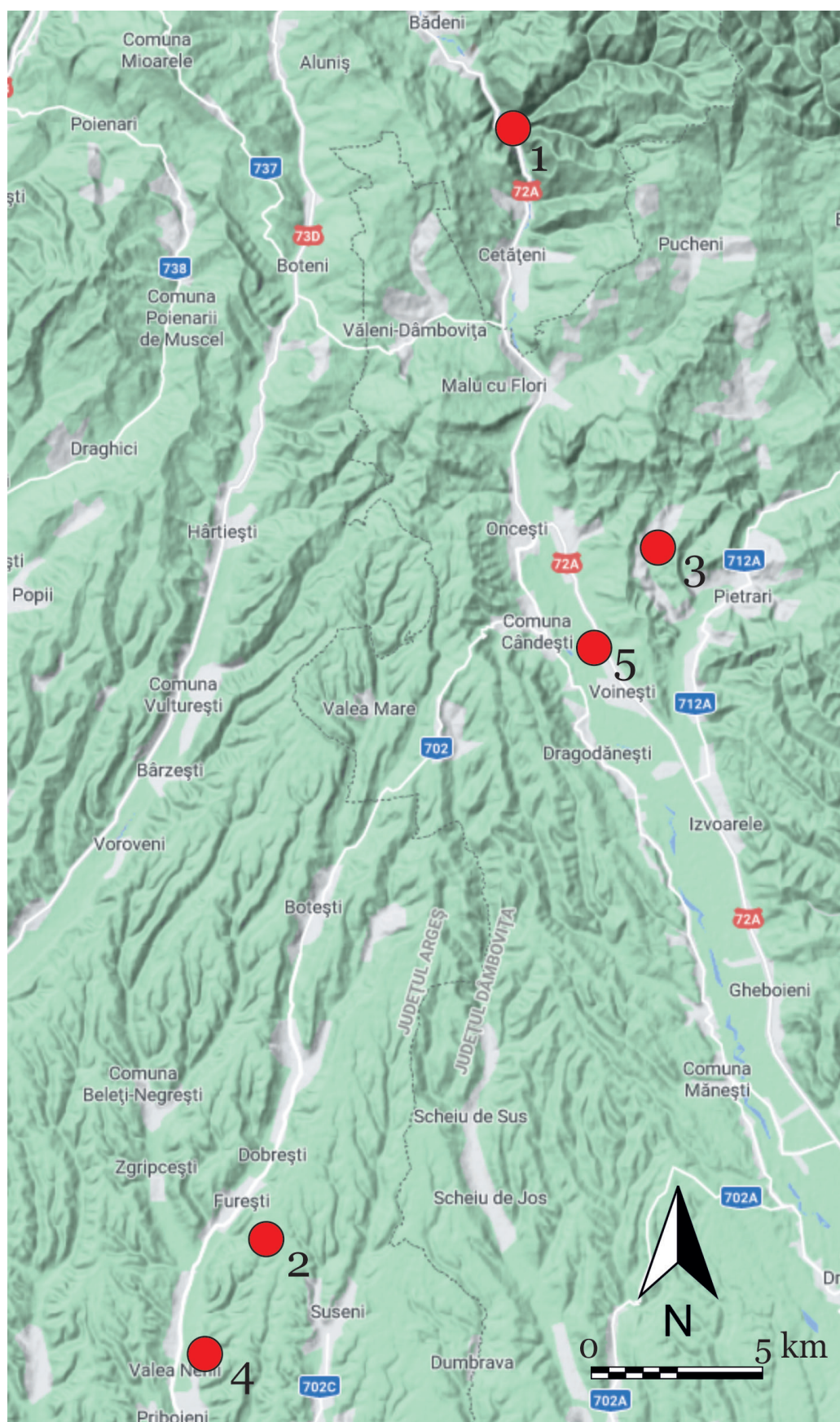

Planşa 2

Planşa 3

Planșa 5

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Planşa 6

Planşa 7